

"Varför heter samma fågel skata i vårt skriftspråk, men skjora och liknande i våra dialekter? Vad har orden för en historia?"

Ordet skjora, som uttalas /sjo:ro, sjo:ro/ är ett gammalt, gemensamt nordiskt ord. Det heter t.ex. skjor /uttalat sjo:r/ eller skjære på norska, finns också i danskan och i isländskan, där det är känt redan i fornspråket. Man vet inte säkert, vad ordet kommer av; det kan bara konstateras att det var känt redan i fornsvenskan.

□

Däremot vet vi mycket väl, vad ordet skata har för härledning. Också det är ett ord, som är känt i alla skandinaviska språk och i fornsvenskan. Det har givits efter den långa stjärten. Skata sammanhänger nämligen med det ord för "udde, spets" som finns i våra dialekter: skata (kort a i första stavelsen). Det ingår i ganska många namn i Svenskfinland, t.ex. Skatan, stadsdel i Jakobstad, och Skatudden i Helsingfors (bildat till det gamla namnet Estnäs-skatan).

För övrigt har skatan många benämningar i de germanska språken. Detta, liksom växlingen mellan två benämningar i nordiska språk, antas hänga samman med att skatan varit föremål för mycken vidskepelse; fågelns lust att snatta är välkänd och hennes "skratt" kan låta försmädligt.

□

I språkspalten förra veckan fanns det ett tryckfel, som kanske har observerats av någon. Det var tal om ordet illfänas och jag nämnde den äldre formen illfängnas (inte -fängas, som det tyvärr stod i spalten).

"Är det egentligen rätt att skriva t.ex. Han tilldelades anmärkning? Borde det inte heta Honom tilldelades anmärkning?"

Förr i tiden, i varje fall i våra skolor under tiden före andra världskriget, brukade rättelser göras i elevernas häften, om de använde uttryck av typen "Han tilldelades anmärkning". Numera ser man dock annorlunda på problemet, och uttryckstypen Han tilldelades anmärkning godkänns t.o.m. av Wellander i den sista upplagan av "Riktig svenska" (1973). Där heter det (s. 149): "Den ökade friheten i konstruktionen gör otvivelaktigt språket smidigare, lätthanterligare". — Den nutida konstruktionen har sin bakgrund i uttryck med ett substantiv som inledande ord, t.ex. "Söderlund tilldelades anmärkning". Ingenting anger, om Söderlund skall uppfattas som dativ,

SKATAN har en lång stjärt som känt och ordet skata som finns i våra dialekter betecknar udde eller spets. Det förekommer bl.a. i namn såsom SKATUDDEN och ESTNÄSSKATAN.

alltså som en motsvarighet till "honom", eller som nominativ, dvs. som en motsvarighet till "han". Det är utan tvivel så, att det är naturligtast att börja satsen med ett personbetecknande ord, och detta har lett till den nutida uppfattningen att detta ord är subjekt. Sedan har konstruktioner med pronomen (Han tilldelades) också trängt fram och dominerar i nutiden.

□

Vi kan alltså utan betänklighet skriva t.ex. "Han tilldelades anmärkning", trots att det heter "Man tilldelade honom anmärkning". — Det är, som Wellander påpekar, absolut smidigare att skriva t.ex. "Han utvisades och tilldelades anmärkning" än att använda det äldre "Han utvisades och honom tilldelades anmärkning".

Carl-Eric Thors

OBS!